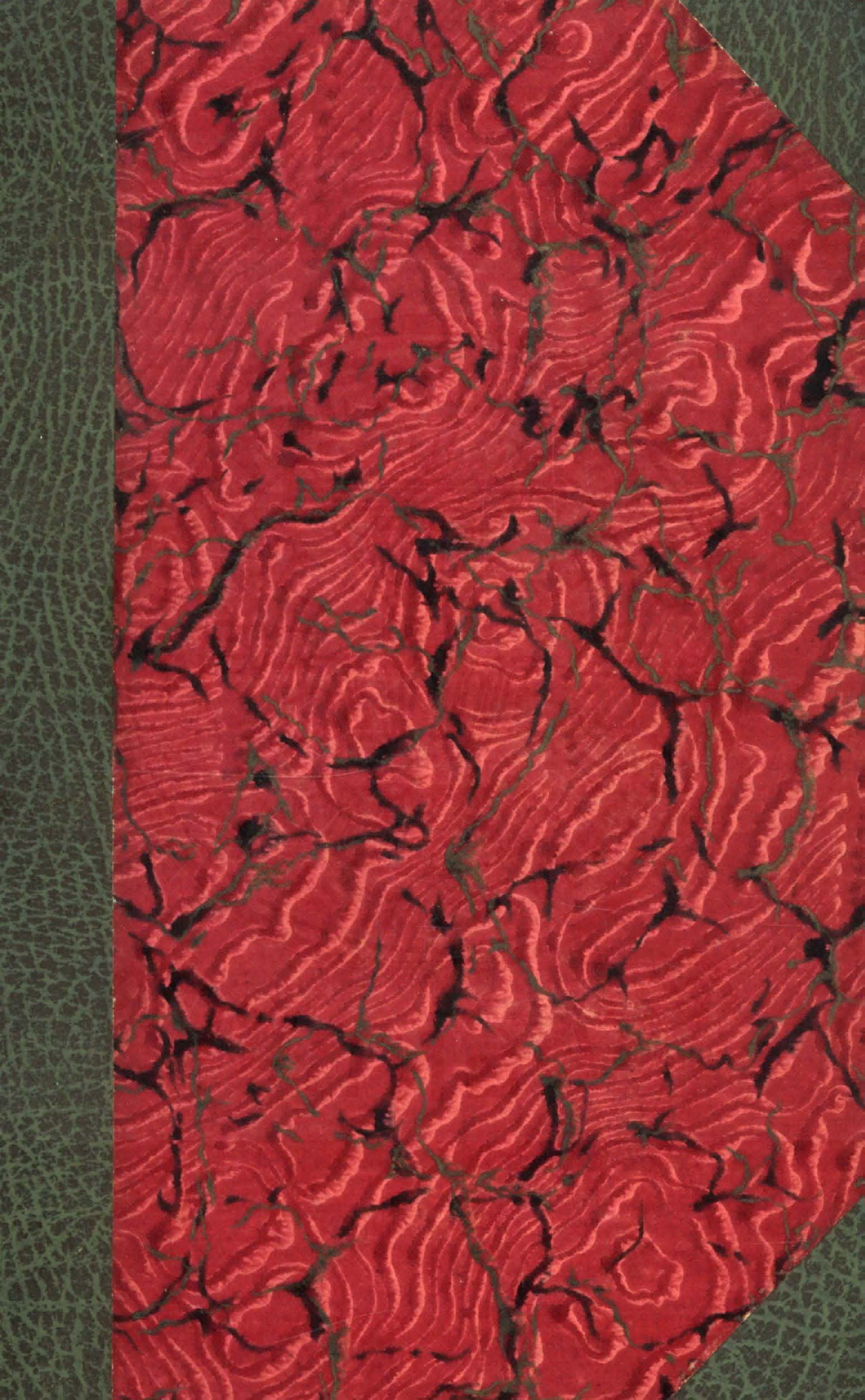

เรื่องลัทธิธรรมเนียมต่าง ๆ ภาคที่ ๘

พระราชพิธีจักรพรรดิราชาธิราช

แล

พระราชพิธีอาพาธพินาศ

ครั้งรัชกาลที่ ๑

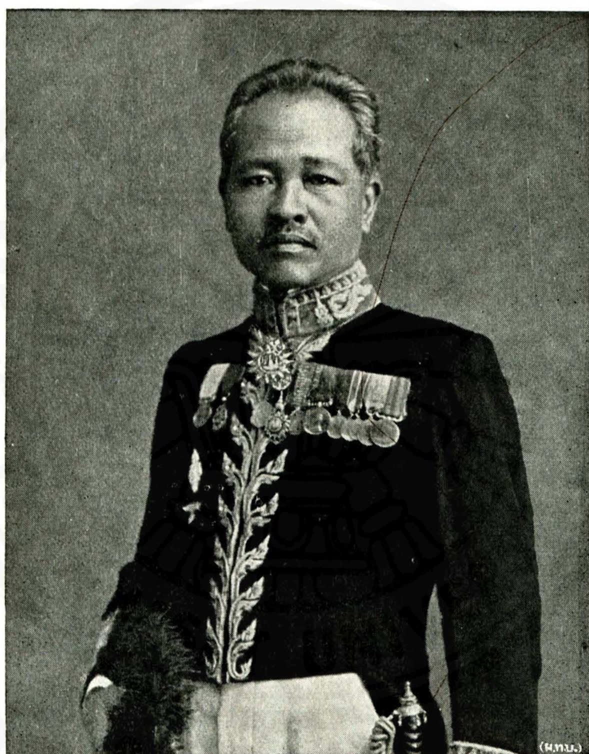
พิมพ์แจกในงานศพ

เสวกเอก พระยาสมบัติยาธิบาล (สาย สายะเสวี)

ปีวอก พระพุทธศักราช ๒๔๖๓

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

(ผ.ท.บ.)

เสวกเอก พระยาสมบัติยาธิบาล (สาย สายะเสวี)

คำนำ

มหาเสวกโท พระยาเสถียรสุรประเพณี เปนเจ้าภาพงานศพเสวกเอก พระยาสมบัติยาธิบาล (สาย สายะเสวี) เจ้ากรมปลัดบาญชีกระทรวงวัง ประสงค์จะพิมพ์หนังสือแจกในงานศพสักเรื่อง ๑ มาแจ้งความณหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร ขอให้กรรมการช่วยเลือกเรื่องหนังสือให้ ข้าพเจ้าจึงเลือกตำราพระราชพิธี ๒ เรื่อง คือ พระราชพิธีจักรพรรดิราชาธิราชเรื่อง ๑ พระราชพิธีอาพาธพินาศเรื่อง ๑ รวมจัดเปนหนังสือในแพนกลัทธิธรรมเนียมต่าง ๆ นับเปนภาคที่ ๘ ให้พระยาเสถียรสุรประเพณีพิมพ์ตามประสงค์

พระราชพิธีจักรพรรดิราชาธิราชนั้น เปนพิธีจรสำหรับเสดาะพระเคราะห์ ได้เคยทำในกรุงรัตนโกสินทรนี้ครั้ง ๑ ในรัชกาลที่ ๑ เมื่อปีเถาะ พ.ศ. ๒๓๕๐ กล่าวในบานแพนกว่าไม่ทรงสบายพระราชหฤไทย จึงให้ทำพิธีเสดาะพระเคราะห์ สอบดูเหตุการณ์ในหนังสือพระราชพงษาวดารได้ความว่า สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงศรีสุนทรเทพ ซึ่งเปนพระราชธิดาที่ทรงพระเมตตามากสิ้นพระชนม์ภายหลังวันที่ทำพิธีไม่ถึงเดือน จึงสันนิษฐานว่า ความที่ไม่ทรงสบายพระราชหฤไทยครั้งนั้น เห็นจะเนื่องแต่เหตุที่สมเด็จพระเจ้าลูกเธอประชวรหนักด้วยอย่าง ๑ นอกจากนั้นบางทีจะยังมีเหตุอื่นอีกก็เปนได้

พระราชพิธีอาพาธพินาศนั้น เปนพิธีจรสำหรับทำในคราวเกิดไข้ระบาทว์ เช่นอหิวาตกะโรคเปนต้น ปรากฏในหนังสือพระราชพงษาวดารว่าเคยทำในกรุงรัตนโกสินทรนี้ ๒ ครั้ง ครั้งแรกทำเมื่อปีวอก พ.ศ. ๒๓๖๓ ในรัชกาลที่ ๑ จะเปนเพราะเกิดความไข้อย่างใด ตรวจ

ในหนังสือพระราชพงษาวดารแลหนังสือพระราชวิจารณ์ก็หาปรากฎไม่ มีอยู่แต่ตัวตำรา คือที่พิมพ์ในสมุดเล่มนี้ ครั้งที่ ๒ ทำเมื่อปีมะโรง พ.ศ. ๒๓๖๓ ในรัชกาลที่ ๒ คราวเกิดอหิวาตกะโรคยุคใหญ่ครั้งแรกในกรุงรัตนโกสินทร ลักษณการพิธีอาพาธพินาศที่ทำครั้งหลังนี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงไว้ในหนังสือพระราชวิจารณ์โดยพิศดาร ในรัชกาลที่ ๓ เกิดอหิวาตกะโรคยุคใหญ่เมื่อปีระกา พ.ศ. ๒๓๙๒ อีกครั้ง ๑ แต่หาได้ทำพระราชพิธีอาพาธพินาศไม่

พระราชพิธีทั้ง ๒ อย่างที่กล่าวมา นับว่าเปนพระราชพิธีที่เลิกขาดแล้ว คงมีอยู่แต่ตัวตำรา ยังไม่ได้เคยพิมพ์ จึงเห็นว่าควรจะพิมพ์รักษาตำราไว้ แลเห็นว่าจะเปนประโยชน์ในทางความรู้แก่ผู้อ่านด้วย

ประวัติพระยาสมบัติยาธิบาล

เสวกเอก พระยาสมบัติยาธิบาล (สาย สายะเสวี) เกิดในรัชกาลที่ ๕ เมื่อวันที่ ๒๗ ตุลาคม ปีมะเมีย พ.ศ. ๒๔๑๓ เดิมถวายตัวเปนมหาดเล็กในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรพันธุ์ ทรงฝึกสอนวิชาความรู้มาจนอายุได้ ๒๒ ปี จึงเข้ารับราชการในกระทรวงวังเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๓ ได้เปนตำแหน่งเสมียนในพนักงานปลัดบาญชี ตั้งแต่ชั้นเสมียนสามัญเลื่อนขึ้นโดยลำดับจนถึงชั้นเสมียนเอก

ถึง พ.ศ. ๒๔๔๓ ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรเปนหลวงพิพิธมณเฑียร ตำแหน่งเจ้ากรมรักษาพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท แต่คงรับราชการอยู่ในพนักงานปลัดบาญชีกระทรวงวังด้วยอีกแพนก ๑

ถึง พ.ศ. ๒๔๕๐ ย้ายจากน่าที่รักษาพระมหาปราสาท มาเปนตำแหน่งปลัดกรมปลัดบาญชีกระทรวงวัง

ถึงรัชกาลปัจจุบันนี้ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรเปนพระราไช—สวริยาธิบดี เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๔ แล้วเลื่อนเปนพระยศเสสวราช เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๖ ต่อมาได้รับพระราชทานสัญญาบัตรเลื่อนขึ้นเปนพระยาสมบัติยาธิบาล รับราชการในกรมปลัดบาญชีกระทรวงวังตลอดมาจนได้เปนตำแหน่งเจ้ากรม

พระยาสมบัติยาธิบาลได้รับพระราชทานเครื่องราชอิศริยาภรณ์นับแต่ชั้นสูง คือ เครื่องราชอิศริยาภรณ์ตริตาภรณ์ช้างเผือกชั้นที่ ๓ ตริตาภรณ์มงกุฎสยามชั้นที่ ๓ เหรียญรัตนาภรณ์ในรัชกาลปัจจุบันนี้ชั้นที่ ๔ เหรียญราชรุจิทองทั้งในรัชกาลที่ ๕ แลในรัชกาลปัจจุบันนี้ เหรียญจักรพรรดิมาลา แลเหรียญที่ระฦกในงานพระราชพิธีต่าง ๆ ตามบันดาศักดิ์

พระยาสมบัติยาธิบาล (สาย สายะเสวี) ป่วยเปนวรรณโรคมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๑ ถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๒๐ มกราคม พ.ศ. ๒๔๖๒ คำนวณอายุได้ ๕๐ ปี สิ้นเนื้อความตามประวัติเพียงนี้.

ข้าพเจ้าขออนุโมทนากุศลบุญราษีทักษิณานุปทาน ซึ่งมหาเสวกโทพระยาเสถียรสุรประเพณี ได้ทำการปลงศพเสวกเอก พระยาสมบัติยาธิบาล แลได้พิมพ์ตำราพระราชพิธี ๒ เรื่องนี้ให้แพร่หลาย เชื่อว่าท่านทั้งหลายที่ได้รับไปอ่านคงจะอนุโมทนาทั่วกัน.

(ลงนาม) สภานายก

หอพระสมุดวชิรญาณ

วันที่ ๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๖๓

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
THAMMASAT UNIVERSITY
สำนักหอสมุด

พระราชพิธีจักรพรรดิราชาธิราช

๏ ณวันอังคาร เดือน ๘ แรม ๙ ค่ำ จุลศักราช ๑๑๖๙ ปีเถาะนพศก พ.ศ. (๒๓๕๐) เพลาบ่าย ๒ โมงเศษ เสด็จออกขุนนางเฝ้าณะพระที่นั่งจักรพรรดิพิมาน ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งหลวงโลกทีปโหรว่าไม่สบายพระราชหฤไทย ให้จัดพระตำราตั้งพระราชพิธีเสดาะพระเคราะห์แต่ในวันพุฒ เดือน ๘ แรม ๑๐ ค่ำ ไปจงถ้วนคำรบ ๓ วัน แลการพระราชพิธีนี้ให้เผดียงสมเด็จพระพนรัตนวัดพระเชตุพนด้วย

ข้าพระพุทธเจ้าหลวงโลกทีปรับใส่เกล้า ฯ จัดพระตำราในพระคัมภีร์โหรได้ฉบับหนึ่งจึงเอาไปเผดียงสมเด็จพระพนรัตน ๆ จึงจัดพระตำหรับอีกฉบับหนึ่ง ในพระตำหรับนั้นว่า อาตมาภาพสมเด็จพระพนรัตนขอถวายพระพรให้ทราบ ด้วยอาตมาภาพได้พบตำราจำได้ว่า ครั้งสมเด็จพระมหาจักรพรรดิราชาธิราชมีเหตุไม่สบายพระไทย พระราชบุตรพระราเมศวร พระมหินทร์ แจ้งเหตุแล้วเสด็จออกไปนิมนต์พระมหาพรมอินณะเมืองสุพรรณมากระทำการพระราชพิธีชำระเหตุนั้นหาย จึงตั้งพระตำหรับสืบต่อมา ได้ชื่อว่าพระตำราจักรพรรดิราชาธิราชพิธี

ครั้งนี้อาตมาภาพขอพระราชทานให้ทำพระราชพิธีตามพระตำรานี้ ให้อาราธนาพระพุทธรูปทรงเครื่อง ๑ ห้ามสมุท ๑ ห้ามพระญาติ ๑ ห้ามแก่นจันทน์ ๑ พระไชย ๑ รวม ๕ พระองค์ ให้ตั้งเตียงรองมีเครื่องบูชา ๕

สำรับ เทียนแห่งละคู่ครบพระหัตถ์พระเจ้าเปนเทียน ๑๐ เล่ม ลงชื่อทุกเล่ม หนักเล่มละ ๑ บาท ๒ สลึง ยาวเล่มละ ๑๒ นิ้ว เปน (เทียน) ฝ้ายวัฒนะ เทียนเล็ก ๒๐ เล่มหนักเล่มละสลึงเฟื้อง ยาว ๖ องคุลี เปนเทียนฝ้ายหายนะดับไภยอันตราย แล้วตั้งบาตร ๕ ใบใส่น้ำบริสุทธิ ดอกบัวหลวงจะใกล้บานใส่ในบาตร ๆ ละ ๕ ดอกตั้งตรงพระเจ้าทั้ง ๕ พระองค์ แล้วให้เอาใบไชยพฤกษ์ ๗ ก้าน ใบระงับ ๗ ก้าน ใบชุมแสง ๗ ก้าน ใบคันทรง ๗ ก้าน ใบกระทิยวย ๗ ต้น ใบครอบจักรวาฬ ๗ ก้าน ใบบัวหลวงที่บริสุทธิ ๕ ใบ จึงปูผ้าขาวบนเตียงที่สรง จึงเอาใบไม้ ๖ สิ่งวางลงบนผ้าขาว แล้วเอาผ้าขาวปูบนใบบัวหลวงอีกชั้นหนึ่ง ให้ทำฉัตรผ้าขาว ๙ คัน ๆ ละ ๓ ชั้น ๆ ต้นกว้าง ๑๖ นิ้ว ชั้นบนสูงต่ำโดยสมควร ผ้าขาวดาดเปนเพดานทั้ง ๒ แห่ง วงสายสิญจน์ที่สรง ๓ รอบโยงมาถึงที่พระเจ้า มียันต์ทั้ง ๘ ทิศ ๙ ทั้งเพดาน ยันต์หนึ่งเขียนรูปท้าวจาตุมหาราชิกาทั้งสี่ใส่ที่สรงทั้ง ๔ ทิศ ให้เอาดินปากน้ำปากสระ ปากผาลไถน้ำสามสระที่มีชื่อเปนมงคล ขอพระราชทานให้เอาที่วัดสระเกษ วัดราชสิทธ วัดคงคาสวรรค์ [๑] แล้วให้ห้อยพวงดอกไม้ขาว ๗ สิ่ง เมื่อเสด็จลงสรงนั้นทรงขาว ทรงพระแสงตระบองเพ็ชร ບ่ายพระภักตร์สู่ทิศอิสาณ พระสงฆ์จะสวดพระราชพิธีนั้น ๕ อาราม วัดพระมหาธาตุ วัดพระเชตุพน วัดราชสิทธ วัดระฆัง วัดสระเกษ เมื่อจะสรงนั้นให้เจ้าพนักงานตั้งเครื่องพระมหามุรธาภิเศก

---

๑ วัดคงคาสวรรค์ จะเปนวัดไหนสงไสยอยู่ มีแต่ชื่อวัดประทุมคงคาที่คล้ายกัน

หลวงโลกทีปจึงเอาพระตำหรับสมเด็จพระพนรัตน กับพระตำรา ของหลวงโลกทีปกราบทูลพระกรุณาฉลองทั้ง ๒ ฉบับ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ดำรัสแก่พระเจ้าหลานเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนพิทักษมนตรีว่า ให้จัดแจงเจ้าพนักงานตั้งการพระราชพิธีตามพระตำหรับของสมเด็จพระพนรัตนนั้นเถิด

สมเด็จพระเจ้าหลานเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนพิทักษมนตรี เสด็จมาอยู่ณะทิมดาบตำรวจใน ให้หาเจ้าพนักงานมาสั่งจัดแจงการตั้งพระราชพิธีณะพระตำหนัก ๙ ห้อง ๓ วัน จะได้ตั้งบายศรีแก้ว บายศรีทอง บายศรีเงินบูชาเทวดารวมกับพระราชพิธี แลจะได้นิมนต์พระสงฆ์พระราชาคณะ วัดพระมหาธาตุสมเด็จพระสังฆราช ๑ วัดพระเชตุพนสมเด็จพระพนรัตน ๑ วัดระฆังพระพิมลธรรม ๑ วัดราชสิทธพระญาณสังวร ๑ วัดสระเกษพระพรหมมุนี ๑ รวม ๕ รูป เข้ามาสวดจำเริญพระพุทธมนต์พระมหาศาลตั้งการพระราชพิธีจักรพรรดิราชาธิราชพิธี แลเมื่อพระสงฆ์จะเข้ามาจำเริญพระพุทธมนต์นั้น ให้นิมนต์สรงน้ำแล้วฉันเพน ครั้นเพลาบ่าย ๒ โมง ๗ บาท พระสงฆ์เข้าไปสวดพระพุทธมนต์ทุกวัน

ครั้นเถิงณวันเสาร์ เดือน ๘ แรม ๑๓ ค่ำ พระสงฆ์รับพระราชทานฉันเช้าแล้ว ทรงตักบาตรน้ำตาลกรวดแล้วถวายผ้าไตร ๕ ไตร กระจาด ๕ กระจาด ธูปเทียน น้ำผึ้ง น้ำมันมะพร้าว น้ำมันดิบแก่พระสงฆ์ เสร็จการพระราชพิธี

แลจัดแจงเจ้าพนักงานในการพระราชพิธีเปนพนักงาน ๔ ตำรวจ เอาเตียงเข้าไปตั้งเตียงใหญ่มณฑลสำหรับตั้งเครื่อง ๓ เตียง เตียง

ใหญ่แว่นฟ้าสำหรับพระสงฆ์สวดจักรพรรดิพระราชพิธี ๑ เตียง มีเสาขื่อโครงดาดเพดานขาวระบายรอบ รวม ๒ เตียง ตั้งเตียงบนเตียงพระมณฑลสำหรับตั้งพระพุทธรูปผ้าขาวปูมีโครงดาดเพดาน ๕ เตียง ตั้งเตียงบนเตียงเครื่องบูชาผ้าขาวปู ๕ เตียง รวม ๑๐ เตียง ตั้งเตียงบนเตียงแว่นฟ้าสำหรับตั้งรองพระธรรมพระสงฆ์สวด ๑ เตียง เตียงน้อยตั้งเครื่องบูชาพระธรรม ๑ เตียง ผ้าขาวปูพื้น รวม ๒ เตียง ตั้งเตียงรองบายศรีแก้ว บายศรีทอง บายศรีเงิน ๓ สำหรับเตียง ๑ ตั้งเตียงรองขัตรมีเสาดาดเพดานเขียวระบายรอบ ๑ เตียง รวม ๒ เตียง รวมทั้งสิ้น ๑๖ เตียง ปลูกเกยตั้งขัตรริมเกย เกย ๑ เอาฐานฉัตรเข้าไปตั้งสำหรับปักฉัตรผ้าขาว ๓ ชั้นกั้นพระพุทธรูป ๕ ฐาน ทำที่พระสงฆ์สรงน้ำริมหอพระปริตข้างใต้ เอาม้ายาว ๘ ศอก ๒ ตัว ตั้งระยะห่างกันสมควร เจาะตั้งเสาตัวละ ๒ ห้องมีโครงดาดเพดานผ้าขาวระบายรอบแล้วเอามาตั้งวางขันสรงให้พอ ๕ ใบ แล้วเอาเชือกผูกกับเสาม้าสำหรับห้อยผ้าชุบสรงแลผ้าขาวดาดเพดานนั้นเบิกต่อชาวพระคลังวิเสศ พนักงานหนึ่ง

๘ ตำรวจ ทำไม้ค้ำพระศรีมหาโพธิใหญ่ ไม้แก่นยาว ๑๐ ศอก ๘ ต้น ทำไม้ค้ำพระศรีมหาโพธิน้อย ไม้ไผ่ฤๅษียาว ๗ ศอก ๑๐๐ ต้น รวม ๑๐๘ ต้นทาดินสีพอง เบิกผ้าขาวหุ้มปลายเสาทุกต้น ใส่เบี้ยต้นละ ๑๐๐ เบี้ย เสร็จการพระราชพิธีแล้วเอาไปค้ำพระศรีมหาโพธิในพระอาราม เอาปลา หมู เป็ด ไก่ ที่กรมพระนครบาลจัดซื้อเข้ามาส่ง ทรงพระเต้าหลั่งหล่อน้ำทักขิโณทกแล้วเอาไปปล่อยณะพระอารามทั้ง ๓ วัน พนักงานหนึ่ง

จัตุสดมภ์อาราธนาพระพุทธรูปมาตั้งประดิษฐานณะเตียงพระมณฑล กรมวังพระทรงเครื่อง ๑ กรมเมืองพระห้ามพระญาติ ๑ กรมท่าพระห้ามแก่นจันทน์ ๑ กรมนาพระไชย ๑ รวม ๔ พระองค์

สังฆการี อาราธนาพระพุทธรูปห้ามสมุทตั้งณะเตียงพระมณฑลพระองค์ ๑ นิมนต์พระสงฆ์ราชาคณะสวดพระพุทธมนต์ตั้งการพระราชพิธี ๕ รูป ตั้งบาตรเบิกผ้าขาวหุ้ม ชาวน้ำสรงใส่น้ำ ๓ สระเปนน้ำพระพุทธมนต์ ๕ ใบ เบิกด้ายดิบต่อชาวพระคลังในซ้ายจับสายสิญจน์วงเตียงสรง ๓ รอบโยงมาเตียงพระมณฑล เตียงแว่นฟ้า พระสงฆ์ถือสวด นิมนต์พระสงฆ์จับมงคล ๑๐๐ สาย รับใบตาลอ่อนต่อกรมพระนครบาลมาทำตะบองเพ็ชร แล้วนิมนต์พระสงฆ์ลงอักษรด้วยขี้สาเจวจนจบสำหรับทรงเมื่อสรงน้ำพระพุทธมนต์ แล้วรับเภสัชองคาสต่อวิเสศหมากพลูถวายพระสงฆ์ทั้ง ๓ วัน พนักงานหนึ่ง

ชาวพระคลังศุภรัต เอาอาศนะไปแต่งที่พระสงฆ์ แล้วเอาผ้าซุบสรงไปห้อยที่เชือก ๔ ตำรวจขึงกับเสาสำหรับพระสงฆ์สรงน้ำแล้วจัดผ้าไตรธูปเทียนทูลเกล้า ฯ ถวาย พนักงานหนึ่ง

ชาวพระคลังมหาสมบัติ เอากระโถนขันน้ำใส่น้ำไปตั้งถวายพระสงฆ์ พนักงานหนึ่ง

ราชบัณฑิต เบิกขี้ผึ้ง เบิกด้ายต่อชาวพระคลังในซ้ายควั่นเทียนฝ่ายวัฒนะหนักเล่มละ ๓ บาท ๒ สลึง ยาวเล่มละ ๑๒ นิ้ว ๑๐ เล่ม ลงชื่อทุกเล่มครบพระหัตถ์พระเจ้าแห่งละคู่ ฝ่ายหายนะหนักเล่มละสลึงเฟื้อง ยาว ๖ องคุลี ๒๐ เล่ม แล้วให้ไปนิมนต์สมเด็จพระพนรัตน

ลงยันต์ ๘ ทิศ ยันต์เพดาน ยันต์เขียนรูปท้าวจาตุมหาราชิกาทั้ง ๔ ใส่ที่สรง ๔ ทิศ ลงเทียนผ้ายวัฒนะ ๑๐ เล่ม แล้วนุ่งห่มผ้าขาวเอาพานแว่นฟ้าไปให้ ๔ ตำรวจกั้นพระกลดรับยันต์มาตั้งณะเตียงพระมณฑล พนักงานหนึ่ง

กรมพระนครบาล เอาดินปากน้ำวัดบางหลวง[๑] เอาดินปากสระวัดสระเกษ เอาดินปากผาลไถ กับใบไชยพฤกษ์ ๗ ก้าน ใบระงับ ๗ ก้าน ใบชุมแสง ๗ ก้าน ใบคันทรง ๗ ก้าน ใบครอบจักรวาฬ ๗ ก้าน ใบกระทิบยวบ ๗ ต้น เข้าไปส่งเพลาเช้าทุกวัน แล้วจัดซื้อปลา หมู เป็ด ไก่ เข้าไปทูลเกล้า ฯ ถวาย ทรงพระเต้าหลั่งหล่อน้ำทักขิโณทกแล้ว ๘ ตำรวจเอาไปปล่อย ๓ วัน พนักงานหนึ่ง

สนมพลเรือน รับเครื่องต่อข้างในเครื่องทองใหญ่ทรงจุดสำรับ ๑ เครื่องตะบะมุกเชิงบูชาพระธรรม ๑ เครื่องพานเงินบูชาพระเจ้า ๕ เชิญมาตั้งที่ตั้งการพระราชพิธีวันละ ๗ สำรับ แล้วรับภู่กลิ่นต่อข้างในมาแขวนเตียงพระมณฑล เตียงพระสงฆ์ แล้วแทงหยวกทำบัตร ๔ มุมกว้าง ๑ ศอก ๑๘ นิ้วบัตรหนึ่งมีเพดานส่งให้ โหร ๆ จะได้ตั้งบนเกยที่ ๔ ตำรวจปลูกบูชาเทวดา ๓ วัน แล้วรับน้ำชาต่อหัวป่าพ่อครัวถวายพระสงฆ์ พนักงานหนึ่ง

ชาวภูษาพระมาลา ปูผ้าขาวเตียงสรงชั้นหนึ่ง แล้วรับใบไม้ ๖ สิ่งต่อกรมพระนครบาลวางลงบนผ้าขาว แล้วเอาใบบัวหลวงบริสุทธิ ๕ ใบวางลง แล้วเอาผ้าขาวปูบนอีกชั้นหนึ่งสำหรับรองสรงแล้วแต่งเครื่อง

---

๑ ปากน้ำวัดหลวง เข้าใจว่าที่วัดปากน้ำปากคลองบางหลวง

พระมุรธาภิเศกทูลเกล้า ฯ ถวาย แล้วจัดพระภูษาขาวทรงนุ่งทรงห่มทั้ง ๓ วัน แล้วรับพวงดอกไม้ขาว ๗ สิ่งต่อข้างในมาแขวนเพดานเตียงสรง แล้วรับแข็งสดถวายพระสงฆ์สรงน้ำ พนักงานหนึ่ง

พระแก้วพระคลังสวนนายระวาง ส่งดอกบัวบริสุทธิใกล้แย้มสำหรับใส่ในบาตรตั้งน้ำพระพุทธมนต์ใบละ ๕ ดอก บาตร ๕ ใบ ดอกบัววันละ ๒๕ ดอก แล้วส่งดอกไม้ขาว ๗ สิ่ง ดอกไม้ร้อยภู่กลิ่นต่อกรมวัง ๆ ส่งข้างในทั้ง ๓ วัน พนักงานหนึ่ง

ล้อมพระราชวัง สานกระจาดใส่เครื่องไชยทานถวายพระสงฆ์ ๕ ใบ เหลาไม้กลัดส่งข้างในสำหรับเย็บกระทงใส่กระจาด แล้วตักน้ำกับผ้าพายใส่แม่ขันเชิงที่ชาวน้ำสรงตั้งถวายพระสงฆ์สรงน้ำ พนักงานหนึ่ง

หลวงโลกทีปโหรมีชื่อ รับบัตรต่อสนมพลเรือน แล้วรับเครื่องบัตรต่อวิเสศนอกเข้าไปตั้งเกยที่ ๔ ตำรวจปลูก แล้วเอาฉากรูปเทวดา ๙ พระองค์เข้าไปตั้งที่บัตร แล้วขุนเทพากรอาราธนาเทวดาพนักงานหนึ่ง

ชาวประโคม ๆ ฆ้องไชย มโหรี ปี่พาทย์ กลองแขกแตรสังข์ เมื่อพระสงฆ์สวดพระพุทธมนต์เพลาบ่าย ๓ วัน เมื่อพระสงฆ์รับพระราชทานฉันเช้าเพลาหนึ่ง พนักงานหนึ่ง

ชาวพระอภิรมย์ ทำฉัตรผ้าขาว ๙ คัน ๆ ละ ๓ ชั้น ๆ ต้นกว้าง ๓๒ นิ้ว ชั้นบนสูงต่ำพอสมควรไปปักที่ฐาน ๔ ตำรวจตั้งกันพระพุทธรูป ๕ คัน ปักบนเพดาน ๔ มุมเตียงสรง ๔ คัน พนักงานหนึ่ง

ชาวคลังพิมานอากาศ เอาพรมใหญ่เข้าไปปู แล้วเอาฉากรูปเทวดาเข้าไปตั้ง

ชาวน้ำสรง เอาน้ำสระวัดสระเกษ สระวัดราชสิทธ สระวัดคงคาสวรรค์ ๓ สระ กวนสารส้มอบแล้วใส่ในบาตรที่สังฆการีหุ้มผ้าขาวตั้งน้ำพระพุทธมนต์สรง ๓ วัน แล้วเอาแม่ขันเชิงไปตั้งที่ม้า ๔ ตำรวจ ตั้ง ๕ ใบ เอาผ้ากขาวคีบุกใส่ในแม่ขันที่ล้อมวัง ผีพายตักน้ำใส่แม่ขันสำหรับพระสงฆ์สรงน้ำ พนักงานหนึ่ง

กรมวังกรมนาฬิกา เอาถาดเงินไปตั้งสำหรับชำระพระบาทที่เตียงสรง สรงแล้วรับพระภูษาขาวทรงผลัดนุ่งห่มกับผ้าปูเตียงใส่ในถาดกับตำรวจในกำกับกันไปลอยน่าพระตำหนักแพทั้ง ๓ วัน พนักงานหนึ่ง

หมื่นจิตรพัฒน หมื่นยศไสยาศน์ เชิญที่เข้าไปแต่งที่ในฉากใหญ่ปูเสื่ออ่อน ๒ ชั้น แล้ววางพระกะดานพิง พรมปูบนพระกะดานพิง พระยี่ภู่กำมะหยี่แดงปูบนพรม พระสุจหนี่ปูบนพระยี่ภู่ทอดพระเขนยดอกพุดทอง ๑ ที่ในฉากน้อยปูเสื่ออ่อน ๒ ชั้น ปูพรมลาดผ้าขาวทอดพระเขนยขาว ๑ รวม ๒ ปูเสื่ออ่อน ๒ ชั้น พระสุจหนี่ลาดบนเสื่ออ่อนจึงเอาราชอาศน์กรองปูบน ๑ รวมทั้งสิ้น ๓ แล้วผูกม่านขาวเปนม่านไขในเฉลียงด้านตวันตกจนเถิงเสาในประธานต่อกันกับฉากเทวดาที่คลังพิมานอากาศไปตั้ง.

พระราชพิธีอาพาธพินาศ

๑ ณวันเดือน ๘ ขึ้น ๗ ค่ำจุลศักราช ๑๑๖๒ ปีวอกโทศก (พ.ศ.๒๓๔๓) ได้ตั้งการพระราชพิธีพระสงฆ์อาพาธพินาศในเมืองอภัยสาลี เมื่อพระเจ้าเสด็จอยู่เมืองราชคฤห์ เสด็จมาเมืองอภัยสาลีครั้งนั้น

ณวันเดือน ๘ ขึ้น ๗ ค่ำ ตั้งน้ำวงด้าย พระสงฆ์จะได้เข้ามาสวดตั้งน้ำวงด้ายบนพระที่นั่งสุทธาสวรรย์ ๒๐ รูป ครั้นรุ่งขึ้นณวันเดือน ๘ ขึ้น ๘ ค่ำ เพลาบ่ายพระสงฆ์เข้ามาสวดมนต์ ให้เอาบาตรเข้ามาด้วย ๖๕ เอาบาตรส่งเข้าไปข้างใน ให้วิเสศแต่งเปนของปากบาตรของคาว ๕ สิ่งของหวาน ๕ สิ่ง ครั้นรุ่งขึ้นณวันเดือน ๘ ขึ้น ๙ ค่ำเพลาเช้าพระสงฆ์กลับเข้ามาถวายพรพระ ๖๕ รูป แล้วกลับออกไปณวัด ๕๙ รูป ฉันอยู่ในพระที่นั่ง ๕ รูป ให้วิเสศแต่งสำรับเช้า ๕ รูป เพน ๕ รูป ครั้นณวันเดือน ๘ ขึ้น ๙ ค่ำเพลาบ่ายพระสงฆ์เข้ามาสวด ๖๕ รูป ให้ส่งบาตรเข้าไป ๖๕ ใบ ให้วิเสศแต่งเครื่องบวดเปนสำรับคาว ๖๕ สำรับหวาน ๖๕ สำรับ ฉันบวดแล้วประกาศเทวดา ครั้นเพลาบ่ายเข้ามาณวันเดือน ๘ ขึ้น ๑๐ ค่ำเพนเปนของบวดของคาว ๕ สำรับ หวาน ๕ สำรับ พระสงฆ์รับพระราชทานฉันแล้วออกไปวัด ยังคงสวดอยู่แต่ฉันเพน ๕ รูป ผลัดเปลี่ยนกันสวดทีละ ๒ รูป นั่งปรกคืออยู่องค์ ๑ ครั้นเพลาบ่ายณวันเดือน ๘ ขึ้น ๑๐ ค่ำพระสงฆ์กลับเข้ามาพร้อมแล้ว ให้ราชบัณฑิตอ่านคำประกาศเทวดาแล้วสวดพระพุทธมนต์ (พระ) เข้ามาสวดพระพุทธมนต์

จบแล้วประกาศเทวดา สังฆการีสมมุติเปนเทวดาขานรับพระสงฆ์ประกาศ แล้วพระสวดมหาสมัย สวดธรรมจักร อยู่ผลัดเปลี่ยนกันสวดแต่ ๔๐ รูปวันยิงอาฏานาไปกว่าจะรุ่งพอถ้วน ๓๐ นัด ครั้นรุ่งขึ้นณวันเดือน ๘ ขึ้น ๑๑ ค่ำเพลาเช้า พระสงฆ์กลับเข้ามาถวายพรพระแล้วฉันเปนสำรับตามธรรมเนียม ให้วิเสศแต่งสำรับของคาว ๖๔ สำรับ ของหวาน ๖๔ สำรับเพลาเช้าเพลาเคียว ให้เจ้าพนักงานปืน แต่งเอาปืนเข้ามาเตรียมยิงเปนปืนสัญญาน่าพระลาน ๓๐ บอก ให้เจ้าพนักงานเครื่องเข้าไปตั้ง

พนักงานตำรวจใน ธงไชยกระบี่ธุช ๑ ธงไชยกระบี่นารายน์ขี่ครุธ ๑ รวม ๒ พระแท่นแว่นฟ้ามีเพดาน ๑ เตียงเทียนไชย ๑ เตียงสรงมีระบายรอบ ๑ ม้ารองจุดเทียนไชย ๑ ม้ารองพระห้ามสมุท ๑ ราวเทียนเหล็ก ๑ รวมทั้งสิ้น ๘ สิ่ง ให้เอาไปตั้งตามพนักงาน แล้วให้ปลูกโรงพิธิพราหมณ์ ขื่อกว้าง ๔ ศอก ๑ คืบ ยาว ๓ ห้องพาไล

พนักงานมหาดเล็ก เอาเทียนทองเข้าถวายทรงจุด แล้วเอาไปถวายพระสังฆราชจุดเทียนไชย ๑ ทรงจุดถวายพระธรรมจักรเล่ม ๑ ทรงจุดถวายพระมหาสมัยเล่ม ๑ รวม ๓ เล่ม

ให้สังฆการีเบิกสี้ผึ้งพื้นเทียนไชย สี้ผึ้งหนัก ๕ ชั่ง ด้ายไส้ ๑๐๘ เส้น แลด้ายดิบจับสายสิญจน์ให้พอ แลนิมนต์พระสงฆ์สวดพระพุทธมนต์ เอาเภสัชถวายพระ

พนักงานชาวพระภูษามาลา พระชัณยา พระนพ เครื่องต้นเครื่องทรง พานทองทรงพระสนาน มะกรูดส้มป่อย ใบมะตูมหญ้าแพรก

ลวดเงินลวดทองลวดนากยาว ๙ นิ้ว พายเงิน ๑ เพื่อง พายทอง ๑ เพื่อง พายนาก ๑ เพื่อง เข้าไปตั้งในเตียงพระมณฑล แล้วให้จับพระมงคล ๘ พระองค์ สำหรับถวายพระเจ้าลูกเธอเมื่อเสด็จออกทรงฟังสวดพระพุทธมนต์

พนักงานน้ำสรง หม้อน้ำทอง ๒ คู่ เงิน ๒ คู่ รับเอาหม้อนางเลิ้งต่อกรมพระนครบาล ๒ คู่ ถาดรองหม้อน้ำให้ครบหม้อ เอาเข้ามาตั้งบนเตียงแว่นฟ้า

พนักงานพระคลังมหาสมบัติ ทำส่งชาวพระภูษามาลา พายเงิน ๑ เพื่อง พายทอง ๑ เพื่อง พายนาก ๑ เพื่อง รวม ๓ เล่ม ลวดเงินลวดทองลวดนากยาว ๙ นิ้ว ให้ทำส่งให้ชาวพระภูษามาลาเอาไปตั้งให้เอากระโถนขันน้ำไปตั้งให้พอพระสงฆ์สวด

ให้ขุนวิสูตรสาตรา ขุนแสง เชิญพระแสงขอ พระแสงชนักมาเข้ามณฑลให้พร้อม

พนักงานเทพาวุธ รุดรักษา เชิญพระแสงหอก พระแสงทวนพระแสงง้าว พระแสงดาบไทย ดาบยี่ปุ่น พระแสงกระบี่ พระแสงกั้นหยั่น โล่ห์ ดั้ง เขน เข้าไปตั้ง

พนักงานชาวพระแสงปืนต้น เชิญพระแสงปืนเข้ามาตั้ง ๒ องค์

คลังศุภรัต เบิกผ้าขาวต่อพระคลังวิเสศ ๕ พับเอามาถวายพระสงฆ์อาราธนาเทวดา ๑ สวดพระมหาสมัย ๒ สวดพระธรรมจักร ๒ รวม ๕ พับถวายวันยิงอาฏานา แต่งพระสงฆ์ให้พอ

ให้ชาววังเบิกผ้าขาวนุ่ง ๒ ห่ม ๒ รวม ๔ ผืน ให้สังฆการีสมมุติเปนเทวดา

อนึ่งให้ชาววังบอกให้วิเสศแต่งสำรับแต่งของปากบาตร วันเดือน ๘ ขึ้น ๘ ค่ำ สวดมนต์เย็นแล้วส่งบาตร ๖๔ ใบ วันเดือน ๘ ขึ้น ๙ ค่ำ ปากบาตร ๖๔ สำรับ เช้า ๕ สำรับ เพน ๕ สำรับ วันเดือน ๘ ขึ้น ๑๐ ค่ำ เช้า ๖๔ สำรับ เพน ๕ สำรับ

ให้ชาววังบอกขอเทียนทองหนัก ๓ บาท ๓ เล่ม เทียนสวดหนัก ๓ บาท ๒๒ เล่ม เทียนบูชาหนัก ๑ บาท ๒ สลึง ๑๖๘ เล่ม แลเภสัชอังคาส น้ำชุบาลแลยาเลี้ยงให้พอพระสงฆ์ณวันเดือน ๘ ขึ้น ๙ ค่ำ แลเพลากลางคืนวันยิงอาฏานา พระสงฆ์อยู่สวดยิงอาฏานาผลัดเปลี่ยนกันสวด ๕๐ รูป ครั้นรุ่งขึ้นณวันเดือน ๘ ขึ้น ๑๑ ค่ำ พระสงฆ์จะได้รับพระราชทานฉัน ๔ สำรับ เพลาเช้าพร้อมกันทั้ง ๖๔ รูป เปนสำรับเหมือนอัตรา

ให้ล้อมวังตักน้ำใส่แม่ขันล้างเท้าพระสงฆ์ให้พอ

ให้พระคลังวิเสศจ่ายผ้าขาว ๕ พับ ผ้าขาว ๔ ผืน ให้ศุภรัต ๕ พับ ให้สังฆการีนุ่ง ๒ ผืน ห่ม ๒ ผืน รวม ๔ ผืน เปนของหลวงฟาดพระเคราะห์ส่งไป

ให้สนมเอาเครื่องนมัสการเข้ามาตั้งให้พร้อม ให้ทำบัตรด้วย

ให้กรมพระนครบาลส่งหม้อน้ำ ๕ คู่ ใบมะตูม ใบขนุน ใบบัวหลวง หญ้าแพรก ผักส้มป่อย มะกรูด กำคาประน้ำ ๑๐ อัน เสวียน

หม้อน้ำ ๑๐ อัน เสวียนเช็ดเท้าพระสงฆ์ ๒ อัน ให้ตัดใบตาลส่งให้ราชบัณฑิตลงยันต์ตะบองเพ็ชร ลงด้วยสัพเพเทวาปี่สาเรวจนจบ ๕๐๐ อัน จะได้ทูลเกล้า ฯ ถวายพระเจ้าอยู่หัว แลเจ้าต่างกรมแลพระเจ้าลูกเธอ

ให้ราชบัณฑิตนุ่งขาวห่มขาวอ่านคำอาราธนาเทวดาเพลาย่าย ๓ วัน นิมนต์พระสงฆ์วันฉันบวดเพลาเช้าเพลาเพน ประกาศเทวดาเพลาเย็น ปูผ้าขาวพับ ๑ สวดสมัย ๒ พับ สวดธรรมจักร ๒ พับ รวมกัน ๕ พับ วันยิงอาฏานาถวายแต่เพลาเดียว

ให้เจ้าพนักงานทั้งนี้อยู่เผ้ารักษาของ ๆ หลวงจงทุกพนักงานอย่าให้ขาดแต่สิ่งหนึ่งสิ่งใดได้เปนอันขาดทีเดียว

นิมนต์สวด พระพนรัตน ๑ พระธรรมกิติ ๑ พระธรรมเจดีย์ ๑ พระสุเมธใหญ่ ๑ พระโพธิวงศ์ ๑ พระสุเมธน้อย ๑ พระวรญาณ ๑ พระเทพมุนี ๑ พระอริยมุนี ๑ พระรัตนมุนี ๑ รวม ๑๐ คู่สวด ถานานุกรม ๕๕ รวมทั้งสิน ๖๕ รูป สวดพิธีอาพาธพินาศบนพระที่นั่งสุทธาสวรรย์ ณวันเดือนอ้าย ขึ้น ๗ ค่ำ ปีระกาตรีนิศก ครั้นณวันเดือนอ้ายขึ้น ๑๐ ค่ำ ฉันเช้าฉันเพน แล้วเชิญพระสิหิงค์ ๒ พระห้ามสมุท ๑ รวม ๓ พระองค์

พระยานุมาศ องค์หนึ่ง ๒๘ องค์หนึ่ง ๒๘ องค์หนึ่ง ๒๘ รวม ๓ องค์ ๘๔ หามพระเขียวแก้ว ๑๖ รวม ๑๐๐ เครื่องสูง ๒ สำรับ ทั้งบังพระสูริย์ ๔๔ รวม ๑๔๔ หามพระสงฆ์ประน้ำรอบนอก ๑๐ องค์ ๘๐

หามพระสงฆ์ประน้ำในพระราชวัง ๕ องค์ ๔๐ รวม ๑๒๐ หามปี่พาทย์ ๔ สำรับ ๆ ละ ๕ คน ๒๐ หามกลอง ๒ สำรับ ๆ ละ ๓ คน ๖ รวม ๒๖ เกณฑ์หามปี่พาทย์ ๓๒ เกณฑ์หามกลองแขก ๑๖ รวม ๔๘ แตรงอน ๑๐ แตรฝรั่ง ๑๐ รวม ๒๐ เกณฑ์ถือปืนชับปีศาจกองกลาง ๒๐๐ เกณฑ์หามวอพระสงฆ์ตามพระเจ้าประน้ำ ๑๐ วอ ๔๐ รวมทั้งสิ้น ๖๓๘ คน.

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
THAMMASAT UNIVERSITY
สำนักหอสมุด

